

nieken of het beschikbaar stellen van de informatie via computernetwerken, bijvoorbeeld Internet. De bijlagen geven een beeld van de voorlopige resultaten. Zij bevatten een lijst van de tot nu toe ontdekte informatieprocessen, voorbeelden van uitgewerkte informatieprocessen en gegevens over de instellingen die genoemd worden.

Hoe moet deze aanpak nu worden gewaardeerd? Mijns inziens positief. Wat men er ook van vindt, de klassieke tekstgerichte bronnenpublicatie komt steeds meer onder druk te staan en het is daarom zaak om tot aangepaste instrumenten van ontsluiting te komen. Het nu voorgestelde instrument is daar één van. In de praktijk zal moeten blijken hoe het uitpakt. Van groot belang is de wijze van toegang. Deze moet optimaal zijn; zo niet, dan wordt juist een belangrijk beoogd doel van de nieuwe aanpak niet bereikt. Op korte termijn dient hierover dan ook duidelijkheid te komen. Overigens doet de lezer er goed aan zich niet te laten afschrikken door het gebruikte jargon. In feite is dat niet meer dan een bepaalde gewichtige manier van uitdrukken om te beschrijven hoe historisch onderzoek moet worden opgezet c. q. een 'kaartenbak' moet worden ingericht.

H. Boels

A.M.C. Emich, *Gezag in wording. Een studie over de organisatie van de politie tussen 1795 en 1825* (Apeldoorn: Nederlandse politie academie, 1995, 144 blz.).

In Nederland bestaat een eigenaardig dubbel toezicht op de politie. Justitie en Binnenlandse Zaken zijn erbij betrokken. Het Openbaar Ministerie en de burgemeesters hebben directe bemoeienis met het werk en het functioneren van de politie als apparaat voor opsporing en aanhouding en als instrument tot behoud van de openbare orde. Er zijn politici, juristen van naam, die in persberichten hun bezorgdheid uitspreken over een, dreigend, dualistisch systeem krachtens hetwelk naast Justitie (dat tegenwoordig onder vuur ligt) vooral BiZa mede-verantwoordelijkheid voor de politie zou gaan dragen. ('Justitie kan als kaartenhuis ineenstorten', interview met CDA-senator J. R. Glasz, in *NRC Handelsblad* 4.6.1996.) Die problematiek van 'twee kapiteins op een schip' is echter niet van vandaag of gisteren. Er bestaat toegankelijke historische literatuur over.

Ook het voormalig hoofd van het wetenschappelijk onderwijs aan de Nederlandse politie academie, A. M. C. Emich, is door dat dualisme gefascineerd geraakt. Hij heeft er — na zijn pensionering — een historisch onderzoek naar ingesteld, dat logischerwijs start in de periode waarin ons land tot een nationale eenheidsstaat werd gesmeed. Eén van de belangrijkste ontwikkelingen lijkt me wel te zijn geweest dat er van het plan om een Franse vorm van *haute police* in te voeren onder koning Lodewijk Napoleon niets is terecht gekomen. Dat was te danken aan het verzet van diens adviseur minister Van Maanen, die geen voorstander was van de scheiding tussen justitie en politie (49). Aan koning Willem I adviseerde Van Maanen in dezelfde zin (104). Emich spreekt van een Frans en een Hollands model van politie-organisatie, maar het lijkt mij duidelijker de plannen van Van Maanen in het kader van de ontwikkeling naar een — zo men wil: van de — rechtsstaat te plaatsen.

Het boekje van Emich geeft interessante informatie maar het wordt enerzijds belast door handboekachtige stukjes over de staatkundige geschiedenis van de behandelde periode en anderzijds ontsierd door slordigheden en omissies. De bundel *Redenen van wetenschap. Opstellen over de politie veertig jaar na het Politiebesluit 1945* (1985) dat enkele historische bijdragen bevat, had wel geraadpleegd mogen worden. Ook de bronnenuitgaven met betrekking tot de totstandkoming der grondwetten — de discussie over de staatkundige vormgeving — zou-

den niet hebben misstaan. Laat geschiedenis een leuke liefhebberij voor jong en oud blijven, het vak behoort wel volgens de regels van de kunst beoefend te worden.

A. H. Huussen jr.

I. Erdtsieck, *De emancipatie van de joden in Overijssel, 1796-1940. De rol van de opperrabbijnen Hertzveld, Fränkel en Hirsch* (Dissertatie Groningen 1995; Assen: Van Gorcum, 1995, x + 228 blz., ISBN 90 232 3074 4).

Op 2 september 1796 werd in de Nationale Vergadering der Bataafse Republiek een decreet aangenomen over de burgerlijke gelijkstelling van de joden. Min of meer onder dwang van Frans gezant Noël stemde de vergadering unaniem voor de afschaffing van alle beperkingen waar joden economisch en sociaal onder te lijden hadden.

Vanaf september 1796 kon de emancipatie van de in ons land woonachtige joden beginnen. Dat dit een moeizaam proces zou worden, dat niet *à la minute* volbracht was, viel te verwachten. Allereerst profiteerde de joodse elite van de gelijkstelling; de rijke sefardische joden die al voor 1796 in de hoogste kringen verkeerden en wat later de gegoede asjkenazische joden, zoals tabakshandelaar Benjamin Cohen uit Amersfoort. Rond het midden van de negentiende eeuw was een joodse middenklasse ontstaan, die vooral na 1848 van de verworven rechten kon genieten. Pas met de opkomst van socialisme en vakbeweging kon ook het omvangrijke joodse proletariaat economische en sociale welvaart opeisen, overigens samen met hun christelijke lotgenoten. Voor Amsterdam en landelijk is dit proces recentelijk inzichtelijk gemaakt door het Joods Historisch Museum en door Joseph Michman 1. Voor het gebied buiten Amsterdam (en de huidige Randstad), de mediene, is weinig onderzoek op dit gebied gedaan. In deze leemte voorziet de studie van Erdtsieck over de emancipatie van de joden in Overijssel. Zij tracht de regionale ontwikkeling van de joodse gemeenschap in Overijssel in een nationaal en internationaal kader te plaatsen. Van belang daarbij waren tevens de volgende overwegingen: ten eerste is joods Overijssel in de geschiedschrijving nog nauwelijks onderzocht; ten tweede is de provincie voor de emancipatie-geschiedenis van belang vanwege de rol die de vrijmetselarij hier heeft gespeeld; ten derde had Overijssel te maken met een groot aantal joden uit Duitsland, op de vlucht of op zoek naar nieuwe bestaansmogelijkheden en ten vierde speelden de opperrabbijnen van Overijssel in deze periode — Hertzveld, Fränkel en Hirsch — zowel op nationaal als op internationaal niveau een rol.

In 1808 trad Hartog Josua Hertzveld aan als opperrabbijn van Overijssel. Deze 'verlichte' rabbijn heeft zich zeer ingezet om de emancipatiepolitiek van de burgerlijke overheid te bevorderen. Hertzveld kwam echter in conflict met de orthodoxie in Amsterdam, die zijn voorstellen tot aanpassingen in de liturgie niet wilde volgen. Terwijl Hertzveld op landelijk niveau problemen ondervond, botste zijn opvolger Jacob Fränkel regelmatig met de provinciale en plaatselijke kerkbesturen. Orthodoxen waren bang dat bij voortschrijdende emancipatie de joden hun identiteit zouden verliezen, terwijl verlichte joden het emancipatieproces, door middel van de aanstelling van Fränkel, juist wilden bevorderen. Na een lange periode zonder eigen opperrabbijn trad in 1902 Samuel Hirsch aan als hoogste religieuze gezagsdrager in Overijssel. Hij verlegde de koers naar een herbezinning op joodse waarden en joodse identiteit. Tijdens zijn opperrabbinaat (tot 1941) werden ook de zionistische bewegingen van belang. In Deventer ontstond een bekende pioniersopleiding, de Deventer Vereniging, geleid door Ru Cohen.

In dit aspect, de aanwezigheid van beroemde opleidingen tot Palestina-pionier, en vanwege het feit dat de vrijmetselarij in Overijssel een opmerkelijke rol speelde bij de emancipatie van